

MjölkhuskällningMjölk. = "mällk", best. f. "mälken".

Skåne

N. Åsbo ht

Pustorp

S. A. Ståhle

1949.

Till människoföda användes huvudsakligen
 komjölk, men även i viss mån från getter
 och t. o. m. får. Stomjölk lär också använts
 men då mer som medicin. Mjölkten
 användes också till djurföda, till kalvar
 och grisar, samt överflödigt kvantum av
 skummad och sur mjölk till svin, och
 även höns. Surmjölk med bakade vete-
 blad ökade äggproduktion. Huskallen
 fick oftast nymjölkad söt mjölk i sin
 fö. Hundar gavs sällan mjölk - de fick
 markan av ed.

Råmjölk. "Raumällk".

Första målen råmjölk gavs åt kalvkorn.
 Sedan användes den mest till "raumällke
kaga", i. h. v. v. "skännsk äggakaga".

Spen Darm mjölk. = "nymölkad mjölk." 2.

Gavs gärna åt småbarn, särskilt de klana,
men ej gärna osilad, samt åt bröstklana
och bleksiktiga. Kallades "mälkedrekk."

11 Åbo län

Perstorp

Söt mjölk. "södmölk" = oskummad mjölk

som ej "blämnat" = ändrat smak o. b. utseende,
samt lukt. Den skulle "lutta söd o go."

Skummad mjölk. "skämmad mjölk."

Kokt mjölk. "kogtor (kotor) mjölk."

Hinnan som uppstod vid kokning = "mjölks
sjeng" eller bara "sjeng."

Gräddde. = "flöd", bet. f. "flöden."

Själölopt mjölk. Mjölkken "skar se"

Blager mjölk. "Tönn o delli" "hårt
skämmad".

Själösuraad mjölk. = "surmjölk."

Helt lite surnad med fort farande tunn konsi-

sten = "blausur." "Veen" och "sjenad" blev
den vid tryck vid ölkvader i smälkande

Sjötvvarnad mjölk användes mycket stor
 utsträckning till människoföda. Detta dels
 med tjocka gräddlagret på = "fille böngk"
 varvid man stegade i sig gemensamt ur
 samma bunke. Gräddfältet rutades ofta
 ut av husmodern, ritsades med spetsigt
 föremål, kniv e.d. så var det en lik sin
 rättvisa del av grädden. Grädden bestred-
 des ibland med strösocker och även ka-
 nel sålles med ingefära i så fall av någon
 med matpöbrä från norrligare landskap.
 Ibland togs det tjockaste gräddlagret
 undan till "flödemada" eller till smör.
 och ibland rördes så restgrädden om
 bland surmjölken. Man åt också bara
 surmjölken (utan grädde) till bröd, all-
 tid grov liapa. Eller man använde den
 till "påredöppa" viderbörligen saltad.

3.

M. Åsbo hv

Perstorp

Söt mjölk, vari man hällde surmjölk. Y.
 klumpar (eller vice versa) var antyckt
 supamat, eller till att slicka törst, sär-
 skilt vid hetta ärstiden. Sombiga kalla-
 de detta "slureng" eller "surmjölkablänning".

N. Åbo h. d.
 Perstorp.

Tätämne användes ej (av tätört e. d.)
 men däremot lades ofta en eller två
 skedar sur grädde eller sur mjölk i
 botnen på en bunke söt mjölk, detta
 för att få mjölken att tätna fortare,
 varvid den ej fick så sur smak heller
 som sjölösurnad med längre tids förlopp.
 Några använde sur mjölk som tillsats
 i bröddag, samt även till att "smida"
 limpor och andra bröd före insättandet
 i bakugn. Platrätter II

Sötmjölk förädlades även av vuxna
 personer, fast ej så ofta som nu är fallet.

Man var oftast mycket sparsam om gridd-
 en som kunde användas till smör, vilket
 gick lätt att sälja. Man bröt sönder
 limpskivor i mjölk till "mällkasöppor"
 som äts med sked. Vid kallare årstiden
 "jöngha" = ljunmade eller reata "köte"
 man d. mjölken. Sedan risgrysa blevo
 mer allmänna bland allmogem, använde
 man ofta mjölken till risgrysvälling =
 "rissevälling" samt till "rissegröd"
 vid högtidliga tillfällen; helgar, bröllop,
 barndop. "hösstajille", "hajsejille" o.s.v.
 samt till "vöjsegröd" varmed en gud-
 mor gärna uppsåktade sitt gudbarn
 på födelsedagar, särskilt vid 5-10-
 15 tal år, ^{och} myndighetsåldern. Risgrys-
 gröt förekom mycket till förnäring vid
 kalas. Mjolk användes ofta till "grödadöppa"

N. Åsbo hd
 Perstorp

Någon mjölk användes vid tillredning av b.
"drökkasyba" - tillsammans med kokt
 hembryggt öl, vari blandades sirap, även
 kryddor eller något bärsaft och även rivet
 bröd, olika av olika husmödrar.

N. Åsbo kv
 Perstorp

Mjölk användes ofta kall blandad med
 hembr. öl, till s.k. "drökkab'annen",
 allmänt förekommande till efterrätt och
 till törstsläckning. Östf. förekom
 sällan bland allmog, däremot ofta
 av s.k. "bättre föllk".

Mjölkens förvaring.

Den nysslagna mjölken förvarades i låga
 bankar av stengods (tidigare i träkar/
 s.k. "sitar" (av äggra kallade "sjökar")
 senare i "larfad", h. "larkar", som sattes
 på "mälkhyllan" eller i "mälkaskab".
 Vid sammar tid på kallaste möjliga plats.

i "mällkatjällare" eller i kylkargar som F.
 byggts över en källa nära böningshuset.
 = "mällkaböed", (kylkargarna n. b.). Talande
 när det var tomt för ost i event. belutliga
"östa skab" sättes mjölk där, fast mjölken
 fick oftast anse smak där. Även sig man
 mjölkfat på ^{den} hyllan i dagligstugan som
 löpte utmed långvägg alldeles under bjätk-
 logret. Hyllbröderna de direkt spikade
 på bjätkarna. Denna placering av sig
 var mest att på lockbunka köckst.
 "Östa skab" var ett vanligt köp, med
 hyllor; men ~~det~~ dörrluckan var, antingen
 borrad överallt för att ge värme och
 luft tillfälle cirkulera, eller också var
 dörrluckan ~~en~~ ett ratigt listverk,
 samma syfte. "Östatur" eller "Östajälle"
 fanns också någonstans, de placerades utom-
 hus på lämplig solvägg. Samma princip som
 i köket.

M. Åsbo k.d.
 Perstorp

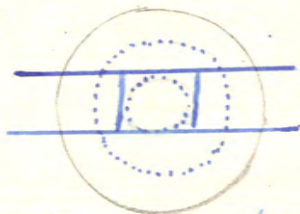
"Möjke bötta" (med en hög stav som bärhållg.)
 tag / samt senare: vanlig "mölkespann"
 användes vid mjölkningen. Man salt
 auringen på hals (sällan förekommande) eller
 också på J-beat "mölkepall" eller "mölkestol".
 Även J-beat sådan observerad.

Mjölk silen = "sien" var oftast av förtennt
 koppar, med tyg fastspänt över silöpp-
 ningen. Detta tyg = "sifasen" hölls i regel
 nogg rent, tvättades och koktes ofta, gärna
 med en aning salt i vattnet. Den hus-
 modern körde till de proptra u. b.

Särskilt stödfäll av trä för silen använ-
 des på sina ställen. (se skiss ovanst.)

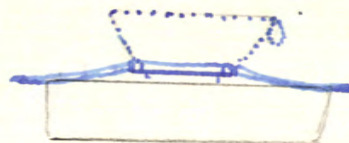
Skumning företogs med sked, så flät som
 möjligt = "skümme spj", fast nog fanns del-
 de som skummade ^{med} bara handens tillfingrar.
 Kant. Gräddranden gick ofta direkt
 skummerskaus man, via pekfyngret.

stället placerad
på bunke, sett
uppifrån.

Med inprickad sil.

bunke, med
silstål, sudd
från sidan

Ybland hölldes den avskummade grädden 8. b.
 direkt i kärnan, men oftast i ett särskilt
 kar, "flöda böttan" eller senare "flöda kruset".
 Efter reagering av "sikaren", vilket sked-
 de med kokhet vatten, "valdes" dessa
 upp och nersända på något torkställ, vid
 sommartid gärna utomhus för luftning.
 Man torkade inte gärna av kärnen med
 någon som helst duk e.d.

Beredning av smör IV

Betr. "gås" så har här i orten ej seterligt förekommit orden "flötgås" eller "smörgås" förrän i nyare tid. Däremot har jag hört en allmogekvinnas en fjf gång säga till en annan, d.ö denna kärnat och gjort smörklumpen färdig, så den låg i bearbetningskarat avlångt rundad: "de va ajn redi gans da ha färd i hsb". Det liknade också en färdig plockad gåstropp något, till färg och form.

Kärnan hade på våra trakter alltid form av liggande cylinder. Av bandad stav med helt löstagbart lyftlock. Något olika form och storlekar förekom. På undersidan fanns ett två längsgående slöar fastgjorda, utgörande kärnans "fod". Kärnan bestod av "huset", "jungen" och "jungfjellana".

(Vid nästa besök till platsen där hembygdsför: sam-
lingar förvaras skall meddelaren göra skisser
öfver ortens kärntyp och tillsända arkivet.)

De en kärning misslyckades, eller visade ~~pröva~~
tecken vilja misslyckas, ansågs nog mest
gräddens temperatur vara olämplig. Man
värmda grädden vid ugnen. Ibland ansågs
batet eller fodret vara orsaken. Vissa kör an-
sågs sååra att på smör efter. Längre till-
baka troddes nog ofta på tralleri och förr-
jöring, där var någon illasinnad person, med
eller utan "målhakare" som "försuad".
Liksom vid bakning var man just inte trök-
ad av drämma besök, då man kärnade.
Man kastade då ibland ett värmebehållande
plagg eller annat öfver kärnan, så ingen
kom öf att se kärnan. Detta ansågs som
ett klokt sätt att vända önda ögon.

Man brukade också vispa smör. Man använde då en grov rissiv. Grödden hade man i ett kruka, på senare tid av stengods. Såväl krossning som vispning utfördes alltid åt enbart ett håll, d. s. s. "rätt", "inte aved". Tuga uppehåll borde förekomma. Helst.

Då grödden började "smöras" begränsade det först med att den "grysas" sig varefter "klångka se". "Flödamad" = grädde i st. f. smör på brödstiva var välkommen giva till de flesta ungar. "Flödamad med sirappan" var en lækkerhet. Flötgås till kaffet bestod åt samtliga i huset, då man för tillfället var "smörsläppe". Kärnmjötkan dracks gärna till måltid, även användes den som "päredöppa" och "grödadöppa".

Man sköljde gärna smöret i friskt, kallt vatten. Både runda och aslånga träskitar.

användes vid smörbehandlingar, som bestod i vatten sköljning, ättning, saltning och randskakning, så att det blev en "langk" eller "trilleng" eller kanske tidigare "gans", som mycket troligt var äldsta benämning på den färdiga smörklumpen.

Det fanns, för vissa ändamål, smöraskar av trä, arbetade i ett stycke, dessa användes mest vid långväga arbeten eller när man var ute på resa, körde "äklor" f. v.

Vid högtidliga tillfällen färgnerades smörpösläggningen avsevärt olika, oljekosten grundade sig oftast på husmoderns tycke och smak, eller i vissa fall av den outbildade "jittes-kökken". Även i viss mån beroende på gästets bakskafflighet, f. v. ej lika vid bröllop som vid begravning. Regel användes enkel smörform eller rafflad sked.

V. Beredning av ost.

17.

Ysta = "osta".

Gräddost laas, men ej just vanlig bland allmogen. Däremot: "södmärlka ost, skinnemärlka ost, tjarnemärlka ost och t. o. m. surmärlka ost," den sistnämnda mycket mjuk och lös. "Kämmjansöst" kunde all ost kallas, som man lade kummin i, vilket förekom i den mesta boadosten. Bara händerna användes i regel när ostmassan pressades ner i "ostakaren", som varo flätade kott, eller med flätad sidkran på brädbotten. Östkorgen var anfyllt olika, liksom ostarnas tjocklek. "Sman ställe, sman ostakar" sade man.

"Östaloöbed" var torkade kalmaragar. Tillredningsättet skönt av modd. — Gemensamt osttillverkning skänd på orten, möjligt är att sedan dock förekom. Man gick dock gärna till varandra med "östamärlka", då så inskades. Då bjöds på lite extraförtäring, fast ej av egentlig gillens art.